

INNHold

Forord	17
INNLEDNING	19
Kapittel 1 Innledning	21
<i>Gjert Lage Dyndal og Ann Karin Larssen</i>	
Bokens krisehåndteringsfokus	21
En introduksjon til det norske «krisehåndteringssystemet»	26
Bokens inndeling	28
Del I: Teoretisk om strategisk krisehåndtering	28
Del II: Etterretning og situasjonsforståelse	29
Del III: Nasjonal strategisk krisehåndtering	31
Del IV: Krig på norsk jord	32
Avslutning	34
Kapittel 2 Fremsyn om sikkerhetsdynamikken og truslene	35
<i>Gjert Lage Dyndal</i>	
Innledning: Husk – vi skifter stadig fokus	35
Globale utviklingstrekk – stormaktsrivalisering	38
Faren for regionale konflikter og kriser øker	40
Vår region, som del av det globale	41
Problemsett som særlig kan føre til sikkerhetstrusler i Norge	43
Terror – et bredt felt av utfordringer og trusler	44
Trusler mot og gjennom vår digitale infrastruktur	49
Interessekonflikter i fiskevernsonen	52
Toppen av krisespekteret – krig på norsk jord	54

INNHOLD

Oppsummering	56
Litteratur	57
DEL I: TEORETISK OM STRATEGISK KRISEHÅNTERING	61
Kapittel 3 Utenrikspolitisk handlingsrom og krisehåndtering	63
<i>Gunnar Fermann</i>	
Innledning	63
Kriseforståelse og ledelsesapparat	64
Strategisk samhandling og mulighetsrom for kreativ politisk handling. . .	66
Hvor stort er det utenrikspolitiske handlingsrommet?	68
Hvordan utvide det utenrikspolitiske handlingsrommet?	70
Styrke informasjonsgrunnlaget	70
Endre vilkårene for beslutningssituasjonen.	71
Konstruksjon og kommunisering av strategiske fortellinger	72
Større risikovillighet	74
Casestudie: Strategisk ledelse i Barentshavet.	75
Globalpolitiske føringer	77
Innenrikspolitiske føringer	79
Institusjonelle føringer	79
Avslutning	81
Litteratur	83
Kapittel 4 Organisasjonsteori om krisehåndtering i teori og praksis.	86
<i>Natalia Andreassen og Brita Bjørkelo</i>	
Organisasjonsteori og krisehåndtering	86
Det instrumentelle og institusjonelle perspektivet sett	
fra krisehåndtering	88
Ledelse og krisehåndtering	89
Krisehåndtering i teori og praksis	91
Bruk av de to perspektivene i øvelser og undervisning	95
Oppsummering	96
Litteratur	97

Kapittel 5 Betydningen av enkeltindivider i krisehåndtering:	
Lederen som strategisk beslutningstaker	101
<i>Bjørn T. Bakken og Thorvald Hærem</i>	
Innledning	101
Strategisk beslutningstaking i kriser	102
Utviklingen av en krise – fra «trigger event» til «tipping point»	104
Intuitiv versus analytisk beslutningstaking	109
Intuisjon og analyse i forskningen	110
Resultater fra egne empiriske studier	113
Eksperiment med enkeltpersoner	113
Eksperiment med beslutningsteam	114
Eksperiment med variasjon av situasjon	114
Koronapandemien 2019/2020: Strategisk krisehåndtering som balansegang «på liv og død»	115
Avslutning	117
Konklusjon	118
Litteratur	119
Kapittel 6 En introduksjon til fagfeltet sivil-militære relasjoner	122
<i>Ole Jørgen Maaø</i>	
Introduksjon	122
Det store spørsmålet – hvordan kontrollere våpenmakten?	123
Klassikerne	126
Andre problemstillinger innen fagfeltet	129
Norske studier	132
Avslutning	133
Litteratur	135
DEL II: ETTERRETNING OG SITUASJONSFORSTÅELSE	137
Kapittel 7 Politiets sikkerhetstjeneste	139
<i>Atle Tangen og Jørn Vegard Berseth</i>	
Innledning	139
PST – ansvar	140
PSTs oppgaver	142
Statlig etterretningsvirksomhet	142

INNHOLD

Politisk motivert vold	143
Spredning av masseødeleggelsesvåpen.	144
Trusler mot myndighetspersoner	145
Trusler i det digitale rom.	145
Trusselvurderinger.	146
PST i krise og krig	147
Nasjonalt samarbeid	148
Forsvaret og PST	149
Internasjonalt samarbeid	150
Kontroll av PST	151
Oppsummering	152
Litteratur	152
Kapittel 8 Etterretningstjenesten: Bidrag til politisk og militærstrategisk ledelse.	154
<i>Pia Therese Jansen og Ellen Thelin Haugestad</i>	
Innledning	154
Etterretningstjenestens oppgave.	155
Styring	157
Samarbeid.	158
Etterretningstjenesten i krise og krig	159
Utvikling i trusselbildet.	161
Konsekvenser for E-tjenesten	162
Konklusjon	164
Litteratur	165
Kapittel 9 Nasjonal sikkerhetsmyndighet: Roller og ansvar i krisehåndtering.	167
<i>Mona Strøm Arnøy</i>	
Innledning	167
Trusselvurderinger.	168
Hvorfor er innsideren aktuell for en trusselaktør?	170
NSMs ansvar innen forebyggende sikkerhet	171
Lover NSM har ansvar for.	173
NSMs rolle og funksjon i krise- og hendelseshåndtering.	175
Etablering av nasjonalt cybersikkerhetssenter.	176
Etablering av rammeverk	177
Dilemmaer ved krise- og hendelseshåndtering.	178

Digitale hendelser kan få store konsekvenser	179
Samarbeid med andre etater	180
Avslutning	181
Litteratur	181
Kapittel 10 Etterretningstjenestene og det nye trusselbildet:	
Er de beredt?	183
<i>Karsten Friis og Vegard Valther Hansen</i>	
Introduksjon	183
Utviklinger i trusselbildet, teknologi og etterretning	184
Forordningene i Norge og mellom tjenestene i dag	186
Utfordringer i samarbeidet mellom PST og E-tjenesten	188
Reform: Fra utenlands-innenlands til sivil-militær?	190
Et forslag til mulig modell for fremtiden	192
Litteratur	195
Kapittel 11 Cyberdomenet: Frihet med slagside	196
<i>Hanne Eggen Røislien</i>	
Cyberdomenets «både–og»-karakter	198
Hva er en cyberhendelse?	199
Endring og informasjonsutveksling	200
Sektorieell krisehåndtering	202
CERT	204
NSMs koordinerende myndighet	205
Forsvarssektoren	207
Cyberforsvaret	209
Er cyberkrig mulig?	212
Litteratur	215
Kapittel 12 Medias rolle i krisehåndtering	221
<i>Espen Reiss Mathiesen og Odd Einar Olsen</i>	
Mediers makt og avmakt	221
Medier i kriser	222
Redaktørstyrte medier	222
Sosiale medier	223
Tilpasset budskap	223
Krisehåndtering	225
Politisering	225

INNHOLD

Forebygging og forberedelse	226
Risikokommunikasjon	226
Ute av syne, ute av sinn	227
Få grep om hva som foregår	227
Informasjonsflom	229
Selvorganisering.	229
Meningsdanning og kriseledelse som politisk kommunikasjon	230
Troverdig avslutning på krisen	231
Den vanskelige slutten.	232
Blame game	232
Framtiden	233
Litteratur	233
DEL III: NASJONAL STRATEGISK KRISEHÅNDTERING.	237
Kapittel 13 Bajonetter til innvortes bruk: Sivil-militære relasjoner i et historisk perspektiv	239
<i>Bjørn Olav Heieraas</i>	
Utviklingen før andre verdenskrig.	241
Ådalen 14. mai 1931	243
Menstadslaget 8. juni 1931	244
Utviklingen etter andre verdenskrig.	246
Alta-saken / Stilla-aksjonen i 1979.	247
Uenigheter på høyt politisk nivå	249
Gråsoner og sentrale utfordringer	250
Lover og instruksjoner	251
Legal bruk av makt og maktbrukens legitimitet	252
Forsvarets oppgaver.	252
Forsvarets kapasiteter og lokalisering: Ettertraktete ressurser og nye utfordringer.	253
Forankringsgrunnlaget	254
Samhandlingsutfordringer på tvers av sektorer	254
Oppsummering	254
Litteratur	255

Kapittel 14	Politiets sentrale og lokale ledelse i krishåndtering	258
	<i>Rune Glomseth og Magne V. Aarset</i>	
	Innledning	258
	Politiets ansvar og roller	259
	Det lovmessige utgangspunktet	259
	Tre kjeder av mål i justissektoren	261
	Hendelser og kriser, og politiets beredskapssystemer.	262
	De fire beredskapsprinsippene	262
	Hva er ekstraordinære hendelser?	263
	Hva er en krise?	264
	Den formelle definisjonen i PBS I, Retningslinjer for politiets beredskap.	265
	Foreløpig oppsummering, diskusjon og noen betraktninger	265
	Det nasjonale beredskapssystemet	266
	Politiets beredskapssystem	268
	Politiets organisering for krishåndtering.	270
	Politidirektoratet	270
	Politiets situasjonssenter	271
	Politiets nasjonale beredskapsressurser	271
	Særlig om konsekvensene etter 22. juli	272
	Informasjonsinnhenting gjennom møter og samtaler med Ole Vidar Dahl og Martin Strand.	275
	Oppsummering og fremsyn	276
	Litteratur	277
Kapittel 15	Forsvarets strategiske krishåndteringsapparat	279
	<i>Gjert Lage Dyndal og Patricia Flakstad</i>	
	Innledning	279
	Hva har påvirket «systemet» for krishåndtering?	280
	Hvordan systemet for krishåndtering har utviklet seg	282
	Krishåndteringsapparatet i dag.	284
	Organisering og praksis	286
	Øvelser på strategisk nivå	288
	Beslutninger i krishåndtering.	290
	Forholdet mellom strategisk nivå og Forsvarets operative hovedkvarter (FOH)	292

Konklusjon	293
Litteratur og intervjuer	294
Kapittel 16 Forsvarets bistand til politiet: Legalt grunnlag, instruksjer og utfordringer	296
<i>Øistein Espenes</i>	
Bruk av Forsvaret til «indre formål»	296
Hvilken selvstendige rolle har Forsvaret i terrorbekjempelse?	298
Instruks om Forsvarets bistand til politiet – en instruks med flere svakheter	299
Erfaringer fra praktisk bruk av instruksen	302
Bistand hjemles i politiloven – Røksund-utvalget og ny instruks i 2017	305
Effektivt samarbeid – ikke kun et spørsmål om instruksjer	309
Avslutning	311
Litteratur	312
Kapittel 17 Regjeringen og Forsvarets rettslige handlerett og handleplikt i nasjonale kriser	314
<i>Sigmund Simonsen</i>	
Regjeringens handlerett og handleplikt i kriser	314
Konstitusjonell nødrett	316
Særlig om koronaloven	316
Forsvarets rolle og ansvar i nasjonale kriser	317
Forsvarets hovedoppgave og kravet om hjemmel i norsk lov	317
Grunnloven § 26 og hjemmelen for militær maktbruk til forsvar av landet.	319
Grunnloven § 25 tredje ledd og militær maktbruk mot innbyggerne	322
Forsvarets rolle og ansvar i sivile kriser, herunder om Forsvarets bevegelsesfrihet	324
Forsvarets støtte til det sivile samfunn.	325
Nødrett – nøden har sine egne lover	328
Gråsonescenarier: hybridangrep og terrorangrepet 22. juli 2011	329
Avslutning	332
Referanser	332

Kapittel 18 Kystvakten som militær organisasjon, med begrenset politimyndighet	335
<i>Jan Ole Finseth</i>	
Introduksjon	335
Kystvaktens historie.	336
Kystvaktens departementale tilhørighet	337
Kystvaktens personell og begrenset politimyndighet	339
Kystvaktens oppgaver	340
Fiskerihåndhevelse – inspeksjonsrett	342
Oppbringelse	343
Bistand til politiet og andre statsetater.	344
Bruk av tvangsmidler. Pågripelse, ransaking og beslag	345
Våpeninstruks for Kystvakten.	346
Forholdsmessighet.	346
Forholdet mellom Kystvakten og påtalemyndigheten	348
Avslutning	349
Litteratur	350
Kapittel 19 Strategisk ledelse av sikkerhetspolitiske kriser	351
<i>Ann Karin Larssen</i>	
Dagens system for håndtering av sikkerhetspolitiske kriser	352
Systemet «på papiret»	352
Utfordringer ved dagens krisehåndteringssystem på strategisk nivå	356
Hvordan fungerer systemet for håndtering av sikkerhetspolitiske kriser i praksis?	358
Et krisehåndteringssystem bedre tilpasset dagens trusselbilde	361
Oppsummering og konklusjon	367
Litteratur	367
DEL IV: KRIG PÅ NORSK JORD	371
Kapittel 20 Bistand fra NATO og allierte: Norge utløser artikkel 4 og 5	373
<i>Paal Sigurd Hilde</i>	
Krisehåndtering i NATO	374
Grunnlaget i Atlanterhavstraktaten: artikkel 4 og 5	375
NATOs krisehåndteringssystem	377
Krisehåndtering og militær planlegging	378
NATOs krisehåndteringssystem og Norge.	380

Å involvere NATO	381
Når krig truer	384
Oppsummering	386
Litteratur	387
Kapittel 21 Krig på norsk jord: Hvilken rett gjelder?	389
<i>Sigrd Redse Johansen</i>	
Krig på norsk jord	389
Hvilken rett snakker vi om?	389
Makt og myndighet i krig	389
Forsvarets og politiets maktbruk i krig	390
Det offentliges særskilte regler om myndighet i krig: Beredskapsretten... ..	392
Beredskapslovene i etterkrigstiden.	393
Enkelte lover skrevet med krig for øyet	393
Særlig om beredskapsloven: nødrett eller forberedt lovverk	394
Seks viktige kapitler om myndighetenes oppgaver	395
Når er det krig, og hva betyr det?	396
Terskelspørsmål – krig og væpnet konflikt	396
Norsk rett: dekning av totalforsvarets behov.	398
Hvis krigen kommer til Norge: Hva gjelder hvor?	400
Hvilke områder og situasjoner kan det være snakk om?	400
Felles bemerkninger for hele landet	400
Okkuperte områder	401
Områder der det er krigsskueplass.	401
Områder som ikke er særlig berørt av kamphandlinger	402
Avslutning	404
Litteratur	404
Kapittel 22 Totalforsvaret – samfunnet i væpnet konflikt.	406
<i>Monica Endregard</i>	
Innledning	406
Totalforsvarskonseptet, samfunnssikkerhet og statssikkerhet	407
Sivile aktørers betydning for forsvarsevnen	411
Utfordringer for samfunnet i væpnet konflikt	414
Avslutning	416
Litteratur	418

Kapittel 23 Strategisk kontroll i krisehåndtering: Engasjementsreglers iboende dilemmaer	420
<i>Per Marius Frost-Nielsen</i>	
Introduksjon	420
Hva er engasjementsregler?	421
Engasjementsregler og politisk kontroll	423
Engasjementsreglers iboende dilemmaer	425
Kontroll versus delegering	426
Autonomi versus effektivitet	428
Konsekvenser for bruk av engasjementsregler i krisehåndtering	430
Litteratur	432
AVSLUTNING	435
Kapittel 24 Epilog: Om handlingsprinsippet, «gråsonekriser» og korona...	437
<i>Ann Karin Larssen og Gjert Lage Dyndal</i>	
«Gråsonekriser»	437
Handlingsprinsipp og handlingsplikt	439
Hvor står vi nå?	441
Litteratur	445
Om forfatterne	447